
بسم الله الرحمن الرحيم

شرح جامع

روش تحقیق

«علوم اجتماعی»

مولف: پیمان پور رجب

انتشارات ارشد

پیشگفتار ناشر

خداوند بزرگ را شاکریم که فرصتی عنایت فرمود تا بتوانیم قدمی در جهت گسترش علم و فرهنگ کشور عزیزمان برداریم و مسیری هموار را در اختیار مخاطبان و داوطلبان علاقمند به ادامه تحصیل قرار دهیم. از آنجائی که درحوزه کتاب‌های درسی و کمک درسی کارشناسی ارشد کتاب‌های زیادی به رشته تحریر در آمده است با این حال وجود یک مجموعه جامع، دقیق، کامل و دارای رفرنس(منابع) مستند احساس می‌شود.

همیشه دغدغه داشتیم که ای کاش می‌شد تمامی منابع پراکنده و گاهاً دست نایافتنی کنکور در یک مجموعه به گونه‌ای جذاب و شیوا آماده می‌شد و همچنین سوالات دوره‌های قبل کنکور نیز به گونه‌ای تشریحی پاسخ داده می شدند، که خدشه‌ای بر آنها وارد نشود و خیال داوطلبان عزیز آنقدر آسوده باشد که اطلاعات مندرج در پاسخنامه‌ها را برای بهره‌گیری در آزمون خود بکار گیرند. این کار با یاری خداوند بزرگ و همکاری نخبه‌ترین دانشجویان و اساتید کشور در انتشارات ارشد هماهنگ گردید و در تمامی مقاطع تحصیلی از کاردانی به کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در حوزهٔ آزمون‌های سراسری – آزاد و پیام نور بسته‌های آموزشی شامل کتاب‌های بانک سوالات و کتاب‌های شرح جامع درس آماده گردید. در تهیه مجموعه‌های فوق‌الذکر از فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد و دکتری که حائز رتبه‌های تک رقمی کنکور می‌باشند، استفاده کرده‌ایم، تا شما عزیزان بتوانید در راستای افزایش توان علمی خود در جهت نیل به مقصود خویش نایل آیید. بدون تردید می‌توان گفت که برای اولین بار در نظام آموزشی کشور مجموعه‌ای به این سبک عرضه می‌شود که در کیفیت و کمیت بی‌نظیر بوده و تمامی نیازهای دانشجویان داوطلبان عزیز را پوشش داده است. امید است که استفاده از این مجموعه عزیزان را در جهت موفقیت در آزمون یاری رسانده باشد. در پایان لازم به ذکر است که بی نقصی محض از آن خداوند متعال می‌باشد، بنا براین از تمامی خوانندگان و داوطلبان عزیز خواهشمندیم نظرات سازنده خود را در مورد این کتاب به سایت انتشارات ارشد اعلام نمایند تا ما را در جهت هر چه بهتر آماده کردن این محصولات یاری رسانند.

با تشکر

ناشـــــر

www.arshadbook. ir

پیشگفتار مولف:

باتوجه به استقبال گسترده دانشجویان از دوره‌های تحصیلات تکمیلی و نیز برنامه وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری در گسترش دوره‌های تحصیلات مجالی دست داد تا به تهیه و تنظیم مطالبی د رخصوص درس روش تحقیق به عنوان یکی از دروس اصلی، مجموعه علوم اجتماعی در آزمون کارشناسی ارشد بپردازم.

از آنجا که درس روش تحقیق دارای منابع متعدد و گوناگونی می‌باشد و عموماً در کنکور کارشناسی ارشد سوالات روش تحقیق از منابع اصلی طرح می‌شود با تمرکز بر منابع اصلی روش تحقیق سعی در تدوین خلاصه مهمترین مباحث این درس ۰برنموده‌ام در عین حال در لابه‌لای مطالب با گنجاندن تستهای مهم که در آزمونهای گذشته تکرار شده بودند اهمیت همان مطالب را متذکر شده‌ام اگرچه در آخر فصل نیز تستهایی را برای کل فصل گنجانده‌ام.

در این مجموعه سعی شده است مطالب به صورت مختصر و مفید و با پرهیز از انباشتگی و یا پراکندگی مطالب داوطلبان آزمون کارشناسی ارشد علوم اجتماعی را به سوی درک مفهومی مطالب و تقویت قدرت تست زنی سوق دهم.

امید است این مجموعه بتواند در راه موفقیت داوطلبان آزمون کارشناسی ارشد در آزمون سراسری و آزاد مثمرثمر باشد اگرچه هیچ کاری بدون عیب و نقص نمی‌باشد.

در آخر جا دارد از دوستان عزیزم آقایان محمدی، عابدی، حسنوند، دانش‌مهر، آزادمنش، صنعتی، احمدی، صوفی، جعفری، بهجت، خدابنده‌لو، اکبری، حاج امینی، حسن‌زاده، رسم علیزاده و بخشی زاده تشکر و قدردانی نمایم.

با تشکر

پیمان پوررجب

فهرست مطالب

عنوان **صفحه**

فصل اول : تبیین

انواع تبیین ۱۱
جریان تبیین قیاسی ۱۲
قانون ۱۳
نظریه اجتماعی ۱۳
روش‌شناسی ۱۴
مکاتب روش‌شناسی ۱۴
خلاصه فصل ۱۶

فصل دوم: متغیر

متغیرها و انواع آن ۲۳
روابط ۲۳
فرضیه ۲۶
واحد تحلیل ۲۷
خلاصه فصل ۲۹

فصل سوم: تعاریف

سنجش و اندازه‌گیری؛ مقیاس ها، طیف‌ها، اعتبار و روایی ۳۷
شاخص/معرّف/ایندیکاتور (Indicator) ۳۸
انواع معرّف‌ها ۳۸
تبدیل داده‌ها ۴۱
طیف‌ها ۴۱
اعتبار و اعتماد ۴۵
اعتبار معیار یا اعتبار پیش بین ۴۶
پایایی / ثبات/ قابلیت اعتماد/ استواری Reliability ۴۶
خلاصه فصل ۵۰

فصل چهارم: تحقیقات

طرح‌های تحقیق ۵۷
فصل انواع تحقیقات و طرح‌های تحقیق ۵۷

عنوان **صفحه**

انواع تحقیقات ۵۷
طرح‌های تحقیقی ۵۸
فرایندهای کنترل ۶۰
عوامل موثر بر اعتبار بیرونی یا قابلیت تعمیم ۶۰
خلاصه فصل ۶۲

فصل پنجم: نمونه‌گیری و آنواع آن

انواع نمونه‌گیری ۶۹
مصاحبه: پرسش و پرسش‌نامه ۷۲
نحوه استفاده از اسناد ۷۶
خلاصه فصل ۷۷

فصل ششم: پژوهش

دو نوع پژوهش میدانی ۸۵
شیوه کار پژوهش میدانی ۸۵
مشاهده ۸۶
مطالعه موردی Case study ۸۸
تک نگاری (مونوگرافی) Monography ۸۹
تحلیل داده‌های ثانویه ۹۰
خلاصه فصل ۹۲

فصل هفتم: مراحل روش علمی تحقیق

اصول اساسی روش علمی ۹۹
مرحله دوم – مطالعات اکتشافی؛ خواندن، مصاحبه‌های اکتشافی ۱۰۰
مرحله ۳- طرح نظری مسئله تحقیق ۱۰۲
مرحله ۴ – ساختن مدل تحلیلی ۱۰۳
مرحله ۵- مشاهده ۱۰۴
مرحله ۶- تحلیل اطلاعات ۱۰۶
مرحله ۷- نتیجه‌گیری ۱۰۷
خلاصه درس ۱۰۹

فصل هشتم: نکات اصلی روش تحقیق

نکات اصلی (۱) – تبیین و شناخت ۱۱۵
نکات اصلی (۲) - الگوهای تبیین ۱۱۶
نکات اصلی (۳) – ماهیت علّیت ۱۱۷
نکات اصلی (۴) – طرح تحقیق ۱۱۷
نکات اصلی ۵- مفهوم سازی و سنجش ۱۱۸
نکات اصلی (۶) – عملیاتی کردن ۱۱۹

عنوان **صفحه**

نکات اصلی (۷) – شاخص‌ها، مقیاس‌ها و نشانگرها ۱۲۰
نکات اصلی (۸) – منطق نمونه‌گیری ۱۲۱
نکات اصلی (۹) – آزمایش‌ها ۱۲۲
نکات اصلی (۱۰)- تحقیق پیمایش ۱۲۴
نکات اصلی (۱۱)- تحقیق میدانی ۱۲۵
نکات اصلی (۱۲) – تحقیق بدون مزاحمت ۱۲۵
نکات اصلی (۱۳)- تحقیق ارزشیابی ۱۲۶
نکات اصلی (۱۴) – تحلیل داده‌ها؛ کمّی کردن داده‌ها ۱۲۷
نکات اصلی (۱۵)- تحلیل‌های مقدماتی ۱۲۷
نکات اصلی (۱۶)- مدل تشریحی ۱۲۸
نکات اصلی (۱۷) – آمار در علوم اجتماعی ۱۲۹
نکات اصلی (۱۸)- اصول اخلاقی تحقیق ۱۳۱

فصل نهم: خلاصه مباحث آمار در علوم اجتماعی

معیارهای مرکزگرایی ۱۳۵
میانه در داده های گروه‌بندی نشده ۱۳۵
میانه در داده های گروه‌بندی شده ۱۳۵
دو خاصیت مهم میانگین ۱۳۶
معیارهای تغییرپذیری ۱۳۶
تغییرپذیری متغیرهای پیوسته ۱۳۷
چولگی ۱۳۸
چولگی منفی ۱۳۸
چولگی مثبت ۱۳۸
نکاتی در مورد چولگی ۱۳۸
ضریب چولگی پیرسون ۱۳۹
توزیع نرمال احتمال ۱۳۹
خصوصیات توزیع نرمال ۱۳۹
توزیع دوجمله‌ای ۱۳۹
الگوی دوجمله ای و کاربرد آن ۱۴۰
استنتاج آماری ۱۴۱
منطق استنباط آماری ۱۴۱
توزیع نمونه ۱۴۲
دو حد اعتماد در نسبت ها ۱۴۲
روش های برآورد حجم نمونه ۱۴۳
آزمون فرضیه، مرز اهمیت، ناحیه بحرانی، ریسک خطا ۱۴۵
ناحیه بحرانی ۱۴۵
پیوستگی ۱۴۸

صفحه **عنوان**

معیار نامتقارن پیوستگی ۱۴۸
ضریب جهت دار ۱۴۹
آزمون ویلکاکسون ۱۵۱
همبستگی و رگرسیون ۱۵۱
ضریب تعیین r^2 ..... ۱۵۲
رگرسیون و تحلیل آن ۱۵۳

فصل دهم: شناخت

شیوه‌های شناخت ۱۶۱
سه دیدگاه درباره ماهیت واقعیت ۱۶۲
مبانی علم اجتماعی ۱۶۲
نظریه علمی اجتماعی ۱۶۲
مثال‌هایی برای آمار در علوم اجتماعی ۱۶۳
نما، میانه، میانگین، دامنه، نیم‌دامنه میانین، واریانس، انحراف‌معیارها چولگی و z ۱۶۳
عمل ۱۶۳
شاخص تغییر کیفی IQV ۱۶۵
شرکت‌کنندگان در دو سمینار ۱۶۵
احتمال ۱۶۵
احتمال شرطی ۱۶۶
پیشامدهای مستقل ۱۶۷
پیشامدهای نامستقل یا وابسته ۱۶۷
قضایا ۱۶۸
منابع و مآخذ ۱۶۸

فصل اول

تبیین

عناوین اصلی

- انواع تبیین
- قانون
- نظریه اجتماعی
- روش‌شناسی
- خلاصه فصل

فصل اول

تبیین

روش

تبیین (Explanation): تبیین در لغت به معنی هویدا شدن، پیدا کردن، آشکار کردن می‌باشد.

تبیین یک پدیده شناخت علل آن و همچنین جای دادن آن در پوشش قوانین کلی که ماهیت آن را می‌رساند در زبان جامعه‌شناسی وقتی گفته می‌شود پدیده ای را تبیین کردیم منظور این است که یک همبستگی آماری یا زنجیره ای از همبستگی‌های آماری میان این پدیده و چندین پدیده دیگر که پدیده اولی نتیجه آن است به اثبات رسیده است.

تاویل (interpretation): مضمون٠ تأویل دارای محتوایی فراتر از تبیین است. تاویل کردن به معنی تبیین نمودن چیـزی مبهم است با الفاظی روشن، شناخت رموز پدیده‌هایی است که درک ناشدنی می نمایند دادن معنایی محقق به واقعیاتیست کـه فاقد آن بودند.

توجیه (justification): دلیل تراشی برای یک عمل یا رفتار صورت گرفته را توجیه گویند.

تشریح یا توصیف (Description): وصف واقعیت آن طور که رخ داده است را توصیف یا تشریح گویند در توصیف به دنیای علّی راه نیافته‌اند.

تفهم (Comprehension): تفهم به معنای شناخت همه ابعاد ذهنی، کیفی و فراعلّی واقعیت می‌باشد.

انواع تبیین

۱- تبیین علمی

این تبیین در برابر تبیین خرافی، عامیانه و قالبی قرار می‌گیرد تبیین باید دارای روح علمی‌باشد یعنی:

- وجود علل و عوامل هر پدیده اجتماعی
- جستجوی این علل و عوامل در بطن جامعه
- قابل شناخت بودن این علل و عوامل
- دیدی واقع‌بینانه و به دور از ارزش‌های خاص جدا از قوم مرکزی

۲- تبیین علّی

این تبیین را دورکیم به کار برده است برهان تبیین دورکیم از طریق استفاده از روش تغییرات متقارن می‌باشد برای اینکه اثبات کنیم نمودی علت نمود دیگر است یک وسیله بیش نداریم و آن اینست که باید موارد حضور و غیـاب متقـارن (حـضورهای هـم زمان و غیبت‌های هم زمان) آنها را مقایسه و ببینیم که آیا تغییرات آنها در صورت متفاوت بـودن اوضـاع و احـوال حـاکی از آن است که یکی از آنها تابع دیگری است یا نه.

تست

برهان تبیین علمی این دانشمند روش تغییرات متقارن بوده است؟

۱) وبر ۲) دورکیم ۳) کنت ۴) جان لاک

گزینه «۲»

۳- تبیین کارکردی

دورکیم این نوع تبیین را در برابر تبیین علمی قرار می‌دهد و معتقد است تبیین کارکردی به معنی سودمند بودن یک پدیده برای نیازهای انسانی است نه غایت جویی.

۴- تبیین دایره ای یا دورانی

کارل پوپر تبیین پدیده‌ها را موکول به وجود یک قانون کلی و یک شرط وقوع میداند. قانون گفتاری است که کاملاً جامع «نامحدود» و واقعه به صورت گفتار محدود به زمان و مکان است.

جریان تبیین قیاسی

مبین:
۱- قانون کلی: اگر در گروهی (مثلاً a) انزوای اجتماعی بیشتر از گروه دیگر مثلاً b ، باشد پس در آن گروه (a) میزان خودکشی بیشتر از گروه (b) است.
۲- شرط وقوع (شرط اولیه یا شرط علتی): در تهران انزوای اجتماعی بیشتر است از اصفهان

متبیّن:
۳- واقعه: میزان خودکشی در تهران بیشتر است از اصفهان
- شرط وقوع در قسمت «اگر» و واقعه در قسمت «پس» قرار می‌گیرد.

در واقع منظور پوپر اینست که یک همبستگی علت و معلولی یافته شده در یک پژوهش که به صورت گفتار محدود است هم قانون، هم شرط وقوع و هم واقعه را تشکیل می‌دهند. پوپر این تبیین و استدلال را دورانی یا دایره ای می‌نامد. در این تبیین با یک حالت دوری یا بازگردانیده علت به واقعه و واقعه به علت بازگردانیده می‌شود مثال زیر این مسئله را روشن می‌نماید:

چطور شد که امروز دریا طوفانی شد = واقعه
زیرا نپتون امروز بسیار عصبانی بود = علت
از کجا می دانید نپتون امروز عصبانی بوده = واقعه
مگر نمی‌بینید که دریا طوفانی است؟ و هر وقت دریا طوفانی باشد نپتون عصبانی است = علت.

۵- تبیین تاریخی

در این تبیین تاریخ‌شناسی از مرزهای تاریخ نگاری فراتری می‌رود و وقایع را تابع عواملی چند می‌داند و تاریخ را صرفاً شرح زندگانی چند امیر نمی‌پندارد.

۶- تبیین عامیانه

تبیینی است که انسان‌ها به منظور باز یافتن علل و عوامل پدیده‌ها و حوادث به آن دست می‌یابند و لزوماً هم عوامل وقایع درست نیستند.

۷- تبیین سفسطه آمیز /مغلوط

عدم استفاده درست در منطق صوری از صغری و کبری

۸- تبیین قیاسی

شرح آن در قسمت اول تبیین دایره ای یا دورانی گذشت به آن تبیین کلی نیز گویند که از یک قانون کلی و یک شرط وقوع «اگر» و واقعه «پس» تشکیل شده است.

قانون

قانون روابط علّی قابل تکرار، پیش‌بینی پذیر و منظم و سنجش پذیر بین پدیده‌هاست که اعتبار آن با مشاهدات مکرر سنجیده شده باشد و دارای شرایط کلیت، تکرار پذیری، آزمون پذیری و فراگیری یا جامعیت می‌باشد.

۹- تبیین احتمالی

در این نوع تبیین دانشمند از جزمیت مطلق درمی‌آید و علل و عوامل پدیده‌ها را در قالب یک احتمال تعریف شده بررسی می‌کند. محدودیت بزرگ این تبیین در ارتباط با تبیین قیاسی اینست که از ویژگی‌های خاص یک گروه نمی‌توان رفتار یا واکنش فردی خاص را استنتاج کرد.

نظریه اجتماعی

نظریه اجتماعی شامل هر کوششی است در راه تمهید مجموعه‌ای منظم، به هم پیوسته و معنی دار، متشکل از گزاره ها، پیش فرض‌ها و اصولی که در راه تبیین امور و وقایع اجتماعی به طور علمی پدید آید.

هر نظریه دارای اصول متعارف (امور بدیهی موقتاً پذیرفته شده)، صغری و کبری یا مقدمات، اصول موضوعه و قضیه یا نتیجه است.

هر نظریه باید حایز شرایط اصل عدم تناقض، اصل محدودیت، اصل انتظام و اصل سنجش پذیری باشد.

تست

۱- کدام یک از موارد زیر جزء ویژگی‌های قانون نیست؟

۱) کلیت ۲) آزمون پذیری ۳) عدم تکرارپذیری ۴) فراگیری

گزینه «۳»

۲- در علوم اجتماعی کدام تبیین محوریت اصلی را دارد؟

۱) تبیین احتمالی ۲) تبیین سفسطه آمیز ۳) تبیین قیاسی ۴) تبیین عامیانه

گزینه «۱»

روش‌شناسی

روش: روش مجموعه‌ای از شیوه‌ها و تدابیری می‌باشد که برای شناخت حقیقت و برکناری از لغزش به کار برده می‌شوند.
اساسی‌ترین ویژگی‌های روش علمی:

۱- انتظام: هر روش مبتنی بر پذیرش نظمی است.
۲- عقلانی بودن: هر روش منتظم عقلانی یا مبتنی بر خرد و سنجش است.
۳- روح علمی: بی طرفی، تسلط بر خویشتن، سعه صدر و تواضع شرایط روح علمی است.
۴- واقعیت گرایی: هر روش زمانی راه به کشف قوانین درست یا نظریه‌های متقن می برد که هر آنچه را که موجب دوری از واقعیت می‌شود را جدا نماید.

مکاتب روش‌شناسی

در مکاتب روش سه نوع بینش وجود دارد:

الف) بینش آنان که همه دانش‌ها را یکی می‌دانند
ب) بینش آنان که بر افتراق مطلق دانش‌های طبیعی و انسانی از روزنه روش تأکید می‌ورزند
ج) بینش آنان که دیدی دیالکتیکی و تلفیقی دارند.

الف) بینش آنان که همه دانش‌ها را یکی می پندارند که خود به چند دسته تقسیم می‌شوند:

۱- **رفتارگرایان:** این گروه به وقایع عینی تأکید دارند و در صدد شناخت پدیده‌های انسانی همانند پدیده‌های جهان طبیعت برمی‌آیند ابعاد ذهنی و ارزشی حیات انسانی را ناچیز می‌شمارند یا از نظر روش‌شناسی مورد غفلت قرار می‌دهند واتسن از بانیان این نحله اندیشه است.
۲- **طبیعت گرایان:** بر طبق نظر اندیشمندان این نحله علوم طبیعی الگوی هر نوع علمیت است این گروه پدیده‌های اجتماعی و حتی انسان‌ها را همانند پدیده‌های طبیعی می‌دیدند و معتقدند دانشمندان علوم اجتماعی قواعد و معیارهای علوم انسانی را از علوم طبیعی اخذ می‌کنند.
۳- **مکانیک گرایان:** این گروه سعی در تبیین واقعیت از طریق قوانین مکانیکی دارند و دارای ویژگی‌های زیر می‌باشد:

- سعی در کمیّت گرایی و نفی کیفیت در پدیده‌های انسانی و اجتماعی
- کوشش در تبیین واقعیت انسانی با قوانین مکانیکی
- ساده گرایی و اجتناب از بررسی‌های عمقی و تحلیلی
- همه واقعیت انسانی را ترکیبی از نیرو و حرکت پنداشتن

۴- **اثبات گرایان:** بر این دیدگاه تأکید دارد که هم در دانش‌های طبیعی و هم در دانش‌های انسانی، تجربیات و پردازش منطقی و ریاضی آنها تنها سرچشمه اطلاعات درست به حساب می‌آید از بانیان این مکتب آگوست کنت می‌باشد به نظر کنت امر واقعی دارای ۵ صفت است: واقعی بودن، قطعی بودن، سودمند بودن، دقیق بودن و آلی بودن.

ویژگی‌های اساسی این مکتب:

- حقیت و ایقان جز در علوم تجربی نیست.
- روحیه اثباتی به معنی گستردن دانش دقیق اجتماعی بر پایه شیوه‌های دقیق و عینی علوم طبیعی است.
- اندیشه فقط از طریق تجربه و کوشش در شناخت روابط ثابت بین پدیده‌ها به حقیقت دست می‌یابد.
- خالی شدن اندیشه از هر نوع تبیین علمی بر مبنای خرافات بین تبیین پدیده‌های اجتماعی – انسانی

۵- **تجربه‌گرایی:** توسط دانشمندانی چون بیکن، لاک و هیوم بنیان یافت اصول اساسی این مکتب:
- ادراک انسانی سرچشمه و معیار نهایی تمامی دانش است.
- واقعیت حیات انسانی یا ماده است یا قابل تبدیل شدن به امور و شاخص‌های مادی
- تجربه سرچشمه اصلی و قابل ایقان در کسب دانش است.
- همانندی علوم انسانی- اجتماعی با علوم طبیعی در روش

۶- **اندراموش گرایان (ارگانیسیست‌ها):** این مکتب جامعه را همچون موجودی زنده می‌دانند و برای آن مراحلی از تطور همانند پدیده‌های طبیعی و زنده می انگارند بانی این مکتب اسپیناس است.

ب) بینش آنان که بر جدایی مطلق روش‌های علمی طبیعی و انسانی از همدیگر تأکید دارند و به چند دسته زیر تقسیم می‌شوند:

۱- **اصحاب تأویل:** خطوط اصلی این اندیشه علاوه بر توجه به ابعاد کیفی و ذهنی پدیده‌های انسانی و درونی فهمی در نظر گرفتن بعد زمان در کار شناخت است از بزرگان این مکتب ویلهلم دیلتای و شلایر ماخر است.

۲- **تاریخ گرایان:** در این مکتب دو استدلال عمده وجود دارد:

الف) به منظور شناخت امور جاری، باید گذشته آنان را شناخت و هر دانشی رنگ تاریخی دارد. در واقع صاحبنظران این مکتب عقیده دارند تاریخ تصویری دقیق از واقعیت حیات انسانی را به دست می‌دهد.

ب) کوششی را می‌رساند که بر اساس آن تاریخ، دربرگیرنده تمامی دانش‌های انسانی است و هدف تمامی آنان پیش‌بینی آینده با شناخت قوانین تاریخی جهانی است که این تاریخ زدگی خوانده می‌شود.

۳- **پدیدارشناسان:** این مکتب بر کیفیت، ذهنیت و خاص بودن پدیده‌های اجتماعی تأکید دارد و از دیدگاه اصحاب آن رسوخ محقق به دنیای ارزش‌ها کلید کار تحقیق است.

پدیدارشناسی شناخت، تشریح و تبیین پدیده‌ها بدون قضاوت ارزشی از جانب محقق است پدیدارشناسی ابتدا توسط هوسرل در برابر مکتب اثباتی عنوان گردیده از نظر هوسرل شناخت پدیده‌های انسانی ممکن نیست مگر زمانی که به کنه آن پی ببریم.

۴- **اصحاب مکتب تفهمی:** این گروه معتقد به لزوم مشارکت محقق در درک معنای ذهن کنش اجتماعی است. در آغاز دیلتای بدان اندیشید، و علوم را به دو گونه تقسیم می نمود: علوم روانی و علوم طبیعی.

به نظر وی علوم روانی که در آن انسان مورد پژوهش قرار می‌گیرد به علت ابعاد ذهنی، پیچیدگی‌ها و آزادی جویی انسان در برابر قوانین مانع اعمال شیوه‌های تبیین علوم طبیعی در مورد این خانواده از علوم است.

شایان ذکر است که منظور دیلتای از علوم روانی یا روح همان علوم انسانی – اجتماعی است.

ج) بینش آنان که دیدی دیالکتیکی و تلفیقی دارند «بینش‌های گل نگر»:

در جامعه‌شناسی دیدگاهی را که می‌رساند که بر اساس آن باید همواره کل مورد توجه باشد تا هم اجزا و هم مناسباتشان با یکدیگر در درون این کلیت مورد درک و شناخت قرار گیرند اندیشه پیروان گشتالت، دیالکتیک در این نحله جای می‌گیرند.

تست

۱- منظور دیلتای از علوم روح یا روانی کدام علوم است؟

۱) علوم انسانی – اجتماعی ۲) علوم طبیعی ۳) علوم شیمیایی ۳) علوم فیزیکی

گزینه «۱»

۲- ماکس وبر در حوزه روش در کدام یک از مکاتب زیر قرار می‌گیرد؟

۱) تجربه گرایی محض ۲) مکتب اصحاب تفهمی ۳) مکتب اثبات گرایان ۴) موارد ۱ و ۳ صحیح است.

گزینه «۲»

خلاصه فصل

- روش علمی تحقیق باید دارای ویژگی‌هایی چون انتظام، عقلانی بودن، روح علمی و واقعیت‌گرایی باشد.
- در مکتب روش‌شناسی بینش کسانی که همه علوم را یکی می پندارند الگو و سرمشق علوم اجتماعی را علوم طبیعی و تجربی می‌دانند و معتقدند حقیقت و ایقان جز در علوم تجربی نیست و ابعاد ذهنی و ارزش حیات انسانی را ناچیز می‌شمارند.
- از مکاتب معتقد به یکسانی علوم طبیعی و علوم اجتماعی در حوزه روش می‌توان از رفتارگرایان، طبیعت گرایان، مکانیک گرایان، اثبات‌گرایان، انداموش‌گرایان و تجربه گرایان نام برد.
- بینش دوم بر جدایی مطلق روش‌های علوم طبیعی و انسانی از همدیگر تأکید دارند این گروه بر ابعاد ذهنی و کیفی پدیده‌های انسانی، در نظر گرفتن زمینه تاریخی رویداد یا پدیده و بر کیفیت و خاص بودن پدیده‌های اجتماعی تأکید دارند.
- از مکاتب معتقد به بینش دوم می‌توان از تاریخ گرایان، اصحاب تاویل، پدیدارشناسان و مکتب تفهمی نام برد
- بینش سوم دیدن دیالکتیکی و تلفیقی را مورد لحاظ قرار می‌دهند نظیر اندیشه پیروان گشتالت
- در تبیین علمی یک همبستگی آماری یا زنجیره ای از همبستگی‌های آماری میان این پدیده و چندین پدیده دیگر که پدیده اولی نتیجه آنست به اثبات رسیده است.
- تاویل یعنی تبیین نمودن چیزی مبهم است با الفاظی روشن و دادن معنایی محقق به واقعیاتی است که فاقد آن بودند.
- تفهّم به معنای شناخت همه ابعاد ذهنی، کیفی و فراعلّی واقعیت می‌باشد.
- دورکیم برای تبیین علمی روش تغییرات متقارن را به کار برده است.
- تبیین دورانی یا دایره ای تبیین پدیده را موکول به وجود یک قانون کلی و یک شرط وقوع می‌داند.
- در تبیین احتمالی علل و عوامل پدیده‌ها در قالب یک احتمال تعریف شده مورد بررسی قرار می‌گیرد.
- نظریه باید حایز شرایطی مثل اصل عدم تناقض، اصل محرومیت، اصل انتظام و اصل سنجش پذیری باشد.

کلمات کلیدی

روش – روش علمی – اثبات گرایان – اصحاب تاویل – مکتب تفهمی – دیالکتیک – تبیین – تاویل تفهم – تبیین علّی – تبیین کارکردی – تبیین قیاسی – تبیین دورانی – قانون کلی – شرط وقوع – قانون – تبیین احتمالی – نظریه – نظریه اجتماعی

تست‌های آخر فصل– علوم اجتماعی

۱- کدام یک از ویژگی‌های زیر جزء روش علمی نیست؟

۱) انتظام ۲) واقعیت گرایی ۳) تعصب ۴) عقلانی بودن

۲- در این دیدگاه ابعاد ذهنی و ارزشی حیات انسانی ناچیز شمرده شده یا از نظر روش‌شناسی مورد غفلت قرار می‌گیرد

۱) رفتارگرایان ۲) تاویل گرایان ۳) پدیدارشناسان ۴) مکتب تفهمی

۳- در این دیدگاه علاوه بر توجه به ابعاد کیفی و ذهنی پدیده‌های انسانی و درونی فهمی بعد زمان در کار شناخت هم در نظر گرفته می‌شود.

۱) رفتارگرایان ۲) تجربه گرایان ۳) اصحاب تاویل ۴) اثبات گرایان

۴- کدام یک از اندیشمندان زیر بر جدایی علوم طبیعی و انسانی از همدیگر تاکید دارد؟

۱) آگوست کنت ۲) ویلهلم دیلتای ۳) جان لاک ۴) دیوید هیوم

۵- پیروان نظریه گشتالت و دیالکتیک در این مکتب فکری جای می‌گیرند

۱) مکتب اثباتی ۲) مکتب تفهمی

۳) دیدگاه دیالکتیکی و تلفیقی ۴) موارد ۱ و ۲ صحیح است.

۶- مضمون تاویل دارای محتوای از تبیین است

۱) نه چندان عمیل ۲) مساوی ۳) فروتر ۴) فراتر

۷- دلیل‌تراشی برای این عمل یا رفتار را گویند.

۱) تفهم ۲) توجیه ۳) توصف ۴) تبیین

۸- تبیین علمی را کدام یک از اندیشمندان زیر به کار برده است؟

۱) دورکیم ۲) هگل ۳) وبر ۴) مارکس

۹- تبیینی که از یک قانون کلی و یک شرط وقوع تشکیل شده است چه نام دارد؟

۱) تبیین عامیانه ۲) تبیین استقراری ۳) تبیین قیاسی ۴) تبیین تاریخی

۱۰- کدام یک از موارد زیر جزء شرایط یک نظریه نیست؟

۱) اصل عدم سنجش پذیری ۲) اصل عدم تناقض

۳) اصل محدودیت ۴) اصل انتظام

پاسخ تست‌های آخر فصل– علوم اجتماعی

۱- گزینه «۳»

۲- گزینه «۱»

۳- گزینه «۳»

۴- گزینه «۲»

۵- گزینه «۳»

۶- گزینه «۴»

۷- گزینه «۲»

۸- گزینه «۱»

۹- گزینه «۳»

۱۰- گزینه «۱»